

Sivistysvaliokunta

Kansainvälisten taloussuhteiden ja kehitysyhteistyön selonteko

Ulkoasiainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Kansainvälisten taloussuhteiden ja kehitysyhteistyön selonteko (VNS 4/2024 vp): Asia on saapunut sivistysvaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava ulkoasiainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- osastopäällikkö Juha Savolainen, ulkoministeriö
- opetusneuvos Kati Anttalainen, opetus- ja kulttuuriministeriö
- johtava asiantuntija Niina Tenhio, Opetusalan kehitysyhteistyön osaamiskeskus FinCEED
- erityisasiantuntija Samuli Maxenius, Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry
- asiantuntija Peter Pahlman, Ammattiosaamisen kehittämissyhistys AMKE ry
- toiminnanjohtaja Heikki Holopainen, Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry
- taloustieteen tohtori Ritva Reinikka

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Omnia Education Partnerships Ltd
- Kirkon Ulkomaanapu
- Opettajat ilman rajoja
- Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry
- Sivistysala ry
- Suomalaiset kehitysjärjestöt — Finnish Development NGOs Fingo ry
- Suomen UNICEF ry
- Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry
- ulkoasiainneuvos, entinen suurlähettiläs Matti Kääriäinen

Valiokunnan lausunto SiVL 12/2024 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Kansainvälisten taloussuhteiden ja kehitysyhteistyön selonteko täydentää ulko- ja turvallisuuspoliittista selontekoa (VNS 3/2024 vp) tarkemmilla kauppa- ja kehityspolitiikan toimenpiteillä. Selonteon mukaan Suomen kehityspolitiikan painopisteitä ovat naisten ja tyttöjen aseman ja oikeuksien, seksuaali- ja lisääntymisterveyden ja -oikeuksien vahvistaminen sekä koulutus ja ilmastotoimet.

Sivistysvaliokunta kannattaa sitä, että kehityspolitiikassa ja kehitysyhteistyössä nojaututaan vahvuusalueisiin, joissa Suomella on hyvät mahdollisuudet tukea kestävästä kehitystä. Valiokunta pitää koulutusta ensiarvoisen tärkeänä kehitysyhteistyön painopisteenä. Valiokunta korostaa selonteon tavoin naisten ja tyttöjen koulutusmahdollisuuksien tukemisen tärkeyttä.

Koulutuksen painopiste

Selonteon koulutustason nostamista koskevan osion mukaan Suomi keskittyy yhteistyössä erityisesti tyttöjen koulutukseen, opettajankoulutukseen, ammatilliseen koulutukseen sekä vammaisten henkilöiden koulutukseen. Lisäksi selonteossa todetaan, että kouluruokailu ja digitaalinen oppiminen ovat tärkeä osa Suomen koulutusalan työtä. Sivistysvaliokunta yhtyy näihin selonteon linjauksiin.

Vaikka koulutus on nostettu yhdeksi kehityspolitiikan painopisteeksi, on selonteko kuitenkin tältä osin niukkasanainen kehitysyhteistyön tarkemmasta sisällöstä. Selonteon koulutusta koskeva osio sisältää neljä toimenpidettä. Sivistysvaliokunta yhtyy asiantuntijalausunnoissa esitettyyn näkemykseen, että koulutukseen liittyviä toimenpide-ehdotuksia olisi voinut kirjata selontekoon enemmän ja konkreettisemmin. Valiokunta kiinnittää huomiota myös siihen, että selonteon yhtenä koulutustason nostamiseen liittyvänä toimenpiteenä on kirjattu Unicefin innovaatiotoiminnan tukeminen, mutta keskeisiä koulutusrahastoja Global Partnership for Education (GPE) ja Education Cannot Wait (ECW) ei selonteossa mainita.

Koulutukseen liittyvää kehitysyhteistyötä tarkastellaan selonteossa ensisijaisesti kaupallis-taloudellisesta näkökulmasta. Sivistysvaliokunta painottaa tässä yhteydessä myös sivistyksellisten oikeuksien yleistä merkitystä kaikille lapsille ja nuorille. Valiokunta pitää ensiarvoisen tärkeänä, että kehitysyhteistyö tavoittaa erityisesti kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevat lapset ja nuoret.

Koulutus on yksi keskeisimpiä palveluita, joita pakolaiset tarvitsevat, ja pakolaisten integrointia kansallisiin koulutusjärjestelmiin pidetään ensisijaisena kestävästä ratkaisuna. Tällaista valmiutta tarvitaan niin Suomessa esimerkiksi ukrainalaisten pakolaisten suhteen kuin kehittyvissä maissa.

Valiokunnan lausunto SiVL 12/2024 vp

Monitoimijayhteistyö

Sivistysvaliokunta kannattaa selonteon linjausta kehitysyhteistyön tekemisestä kansainvälisten järjestöjen, EU-instituutioiden ja -jäsenmaiden, kotimaisten virastojen, korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten, kansalaisjärjestöjen ja elinkeinoelämän sekä yritysten kautta. Selonteossa todetun mukaisesti kansalaisyhteiskunnalla ja myös suomalaisilla kansalaisjärjestöillä on tärkeä rooli Suomen ulko- ja kehityspoliittisten tavoitteiden toteuttamisessa. Valiokunta pitää tärkeänä, että kansalaisjärjestöjen merkitys kehitysyhteistyössä tunnustetaan ja tunnustetaan.

Valiokunta toteaa, että tulokselliseen ja tehokkaaseen kehitysyhteistyöhön tarvitaan toimijoita ja yhteistyötä yhteiskunnan eri sektoreilta. Järjestöjen lisäksi myös yritykset ja suomalainen elinkeinoelämä on tarkoitus ottaa jatkossa aiempaa vahvemmin mukaan yhteistyöhön. Kansalaisjärjestöjen, julkishallinnon, ylikansallisten järjestöjen ja yksityisen sektorin toimet eivät valiokunnan näkemyksen mukaan poissulje vaan täydentävät toistensa työtä, joten kaikkien panostuksia tarvitaan.

EU:n kehitysyhteistyö

Suomi toimii selonteossa todetun mukaisesti kehityspoliitikassaan aktiivisesti osana Euroopan unionia ja kansainvälistä yhteisöä. EU:n kehityspoliitiikan päätavoitteet ovat köyhyyden vähentäminen sekä turvallisuuden ja vakauden tukeminen. Selonteossa todetaan, että EU ja sen jäsenmaat yhdessä ovat maailman suurin kehitysyhteistyörahoittaja ja että EU pyrkii irtautumaan perinteisestä kehitysyhteistyön avunantajan ja avunsaajan roolijaosta. Tavoitteena ovat tasapuoliset kumppanuudet kehittyvien maiden kanssa ja tässä keskeisenä elementtinä on Global Gateway -strategia.

EU:n Global Gateway -strategia vahvistaa EU:n kumppanuuksia kehittyvien maiden kanssa infrastruktuurihankkeilla, jotka samalla palvelevat maiden kehitystavoitteiden saavuttamista. Sivistysvaliokunta toteaa, että koulutus on yksi Global Gateway -strategian prioriteettialueista. Valiokunnan mielestä Suomen tulee pyrkiä vaikuttamaan siihen, että koulutus säilyy jatkossakin keskeisenä EU:n kansainvälisten kumppanuuksien prioriteettina.

Lopuksi

Koulutuspainopisteen rahoitus vähenee 30 prosenttia. Säästöjä kohdennettaessa on huolehdittava Suomen koulutuspainopisteen resursseista. Ilmastokriisi ja konfliktien lisääntyminen tarkoittavat, että tarve koulutukselle kriisitilanteissa (Education in Emergencies) kasvaa.

Sivistysvaliokunta kannattaa vähenevien resurssien strategista kohdentamista mahdollisimman vaikuttavaan toimintaan. Selonteossa todetun mukaisesti tuloksellisuus edellyttää keskeisten riskien tunnistamista ja niiden vaikutusten lieventämistä. Valiokunta pitää tärkeänä, että riskienhallinta pysyy keskeisenä osana kehitysyhteistyörahoituksen toimeenpanoa ja että kehitysyhteistyövarojen käyttöä valvotaan tehokkaasti.

Valiokunnan lausunto SiVL 12/2024 vp

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Sivistysvaliokunta esittää,

että ulkoasiainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 7.11.2024

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Tuula Haatainen sd
varapuheenjohtaja Ari Koponen ps
jäsen Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Inka Hopsu vihr
jäsen Hanna Kosonen kesk
jäsen Milla Lahdenperä kok
jäsen Pia Lohikoski vas
jäsen Mikko Ollikainen r
jäsen Nasima Razmyar sd
jäsen Markku Siponen kesk (osittain)
jäsen Jaana Strandman ps
jäsen Oskari Valtola kok
varajäsen Ritva Elomaa ps
varajäsen Teemu Keskisarja ps
varajäsen Marko Kilpi kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Maiju Tuominen

Valiokunnan lausunto SiVL 12/2024 vp
Eriävä mielipide

Eriävä mielipide

Perustelut

Koulutus on ollut Suomen kehitysyhteistyön painopiste, ja näin on oltava myös jatkossa. Koulutusmahdollisuuksien parantaminen on keskeinen keino köyhyyden vähentämisessä sekä kestävä kehityksen edistämiseksi. Kehitysyhteistyömäärärahojen leikkaamisella tulee kuitenkin olemaan valtava vaikutus koulutussektoriin. Suomen panostukset koulutukseen tukemiseen pienentyvät rajusti, sillä koulutukseen kohdistuvaa kehitysyhteistyötä leikataan 30 prosenttia vuoden 2023 tasosta. Selontekoon tulisi kirjoittaa selkeämmin Suomen tavoite pyrkiä vahvistamaan kehitysyhteistyön rahoitusta YK-suosituksen mukaiseksi.

Selonteossa painotus on kaupallisissa tavoitteissa, ja tämä ulottuu myös koulutuspolitiikkaan. Selonteko keskittyy pitkälti Suomen strategiseen etuun ja hyötyyn. Kehitysyhteistyön päämääristä tärkeimpänä pitää säilyä ihmisoikeusperustaisuus, kun linjataan ja toteutetaan koulutusalan kehityspolitiikkaa ja -yhteistyötä ja työistetään rahoitusten painotuksia. Oikeus koulutukseen kuuluu kaikille, ja erityistä huomiota on kohdennettava kaikkein hauraimmissa asemassa oleviin lapsiin ja nuoriin. On tärkeää, että ihmisoikeudet, koulutus ja sivistys ovat mahdollisia myös kehittyvissä maissa. Jos kehitysyhteistyön rahoitus pohjautuu suuresti Suomen hyötyajatteluun, kehitysyhteistyön rahoitus ei tavoita hauraimmassa asemassa olevia maita. Kauppapolitiikka tulee sitoa kestävään kehitykseen ja sen tavoitteisiin, ja sen tulee toimia kestävyuden ehdoilla.

Selonteossa painotetaan myös koulutusvientiä. Suomen on entistä paremmin huolehdittava siitä, että koulutusviennin ongelmat korjataan ja opiskelijoiden oikeudet turvataan. Toisaalta käsitelme juuri myös hallituksen esitystä, jossa edetään kohti EU- ja ETA-maiden ulkopuolisten opiskelijoiden lukukausimaksujen täyskatteellisuutta. Tämä tulee vaikeuttamaan kaikista köyhimmistä maista tai muuten köyhimmistä oloista tulevien opiskelua Suomessa. Selonteossa tulisi käsitellä tarkemmin erityisesti lukuvuosimaksullista tutkintokoulutusta niin koulutusviennin kuin kehitysyhteistyön näkökulmasta.

Opettajien koulutukseen ja työoloihin ja -ehtoihin panostaminen on oltava tärkeä osa Suomen kehitysyhteistyötä. Vain näin voidaan ratkaista globaali oppimisen kriisi. Uuden EU-komission aloittaessa Suomen on vaikutettava siihen, että koulutus säilyy unionin kehitysyhteistyön painopisteenä.

Ilmastokriisi ja konfliktien lisääntyminen tarkoittavat, että tarve koulutukselle kriisitilanteissa ja humanitaarisen avun tarve kasvavat. Selonteossa tulisi paremmin näkyä koulutuksen merkitys kriiseissä ja koulutus osana Suomen antamaa humanitaarista apua.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitän,

että ulkoasianvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Valiokunnan lausunto SiVL 12/2024 vp
Eriävä mielipide

Helsingissä 7.11.2024

Pia Lohikoski vas